

Composició i innovació lexicosemàntica: compostos nominals motivats metonímicament per aprenents de català a l'Educació Secundària Obligatòria¹

Caterina Martínez
ISIC-IVITRA
Universitat d'Alacant
caterinamartinez@ua.es

Resum: Fem un acostament als mecanismes d'innovació lexicosemàntica dels estudiants de 1r i 4t de l'ESO. Les dades descrites s'han obtingut en un experiment que permet avaluar els procediments de categorització d'adolescents d'entre 12 i 16 anys. Davant la magnitud –quantitativa i qualitativa– dels resultats que conformen aquest corpus, ací es para atenció sobre un tipus particular de composició: la composició nominal de base metonímica, un dels més productius dins el materials aplicats. S'hi analitzen, doncs, els mecanismes de creació lexicosemàntica de la mostra, en general, i el recurs de la composició nominal metonímica, en particular. La Teoria de la Integració Conceptual, dins del marc de la Semàntica Cognitiva, es mostra ací com a eina útil per a l'estudi de la conceptualització i dels mecanismes que motiven la generació de mots.

Paraules clau: Composició, innovació lexicosemàntica, metonímia, Teoria de la Integració Conceptual, cognitivisme, motivació, mecanismes de generació de mots, neologia, ESO, català.

1. Introducció. Què és la innovació lexicosemàntica?

La innovació lingüística és un dels nivells més representatius del coneixement d'una llengua (Lessard & Levinson). Concretament, la creativitat lèxica i semàntica són les àrees més directament vinculades a la representació i la conceptualització del significat, del referent, del món.

La creativitat lexicosemàntica, el moll de l'os del nostre estudi, és la capacitat dels parlants de generar mots nous (vessant onomasiològic) o amb sentits nous o combinats de formes noves segons la llengua de la seva comunitat lingüística (vessant semasiològic). La recerca forma part d'una enquesta més àmplia que tracta de determinar els mecanismes de creativitat lexicosemàntica de la població d'estudiants adolescents que segueixen diferents programes d'ensenyament bilingüe (català i espanyol). Tenint en compte l'heterogeneïtat, quantitativa i qualitativa, dels materials obtinguts, ens centrarem en l'estudi de la composició nominal i, específicament, de motivació metonímica.

---

¹ Aquest estudi ha estat desenvolupat al si de l'Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA [ISIC-IVITRA] de la Generalitat Valenciana (Programa de la Generalitat Valenciana per a la Constitució i Acreditació d'Instituts Superiors d'Investigació Cooperativa d'Excel·lència [Ref. ISIC/012/042]), i en el marc dels projectes de recerca següents: «Gramàtica del Català Modern (1601-1833)» (MINECO, Ref. FFI2012-37103); «Continuació de la Gramàtica del Catalán Moderno (1601-1833)» (MINECO FFI2015-69694-P); «Constitució d'un corpus textual per a una gramàtica del català modern (Gcm)» (IEC, Refs. PT 2012-S04-MARTINES; IEC1-15X); Digicotracam (Programa PROMETEU per a Grups d'Investigació en I+D d'Excel·lència, Generalitat Valenciana [Ref.: PROMETEOII-2014-018], finançat per FEDER de la UE; i el «Grup d'Investigació en Tecnologia Educativa en Història de la Cultura, Diacronia lingüística i Traducció» (Universitat d'Alacant [Ref. GITE-09009-UA]). Aquest estudi ha estat possible gràcies a la concessió d'una ajuda per a la contractació de Personal Docent Investigador en formació de caràcter predoctoral, Programa Vali+d [ACIF/2015/337].

1.2. Objectius

Amb aquest article ens proposem: a) descriure els mecanismes de generació lexicosemàntica dels adolescents d'ensenyament secundari; i, b) constatar l'augment significatiu en la generació de neologismes a través de la composició i de la sintagmació nominal integradament metonímica entre les generacions més joves de català com a L1 i com a L2.

2. Estat de la qüestió

Comença a ser remarcable el volum de treballs de recerca que darrerament s'han fet sobre la creativitat lexicosemàntica dins la línia encetada pel Cognitivism. Particularment, convé ací destacar l'aplicació pedagògicococontrastiva de la Teoria de la Metonímia Conceptual i dels paradigmes lakofians a l'anglès i al polonès feta per Konieczna & Kleparski (University of Rzeszów); l'estudi de la innovació lèxica en francès com a L2 de Lessard & Levinson; la publicació dels experiments realitzats a alumnes bilingües per Bajo, Puerta-Melguizo & Macizo. (Universidad de Granada i University of Amsterdam) i Altarriba & Basnight-Brown (Vanderbilt University); el tractament de la neologia en llengua catalana des de l'òptica cognitiva de Sentí; o, fins i tot, també quant al català, la descripció de les dificultats interpretatives de la metàfora i de la metonímia i de la fraseologia en català de Pons i Garcia Sebastià.

Hem pres la determinació de fer un estudi aprofundit d'aquells que tenen una motivació integradament metonímica, atesos a) l'interès de la Semàntica Cognitiva en la innovació i, doncs, en el canvi lexicosemàntic; b) l'avanç en el coneixement del funcionament i dels mecanismes en què es manifesta aquest tipus de creativitat; c) el pes de la generació de neologismes compostos morfològics, semàntics i morfosemàntics en les llengües germàniques, particularment de l'anglès, sobre les romàniques; d) la gran quantitat de materials, sobretot, compostos i, particularment, nominals de base metonímica, recollits a través del qüestionari «Què és açò?» realitzat per estudiants d'educació secundària; i e) les possibilitats que ofereix l'aplicació d'una línia d'investigació cognitiva sobre els neologismes compostos nominals en català.

Hem triat els neologismes compostos i sintagmàtics nominals com a objecte d'estudi perquè són la classe dels substantius que constitueix, com tot seguit podem comprovar, el major percentatge de totes les denominacions generades pels enquestats. Hem de tenir en compte que aquesta diferència en el grau de productivitat entre les categories gramaticals reflecteix el fet que les llengües no solen necessitar verbs, adjectius o adverbis nous al mateix ritme que unitats nominals. En aquest sentit, les denominacions atorgades als objectes i, en aquest cas particular, a les 12 Imatges d'objectes concrets, són més presents en la llengua oral espontània i efímera a causa de factors extralingüístics com ara l'economia i l'isomorfia lingüística, l'ecologia lingüística i la iconicitat.

3. Metodologia

3.1. Subjectes

La creativitat lexicosemàntica va ser avaluada per mitjà d'una senzilla enquesta durant el mes de maig de 2014 a l'Institut d'Ensenyament Secundari (IES) Mutxamel (comarca de l'Alacantí). Aquest institut va ser seleccionat entre els de les comarques meridionals del País Valencià pel fet d'estar adscrit a un territori d'àmbit periurbà i catalanoparlant. Els 4 grups d'estudiants de 1r i 4t de l'ESO (un total de 100 alumnes d'entre 12 i 16 anys) seguien bé el Programa d'Ensenyament en Valencià (PEV) –2 grups– bé el Programa d'Incorporació Progressiva (PIP) –2 altres grups–.

Com és sabut, el sistema educatiu valencià està regit, des de 1983, per la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (LUEV). Aquesta llei articula el nostre sistema educatiu en dos programes bilingües, concretament: el Programa d'Ensenyament en Valencià (PEV) i el Programa d'Incorporació Progressiva.

En primer lloc, entenem per “programa bilingüe”, ‘aquell gràcies al qual, l'alumnat, en acabar l'etapa educativa, estarà capacitat per a l'ús igualitari, oral i escrit, del valencià i del espanyol’; és a dir, ‘aquell programa destinat a aconseguir un domini equilibrat de les dues llengües cooficials al País Valencià’ (Pascual).

En segon lloc, com dèiem, el sistema educatiu valencià preveu dos programes d'educació bilingüe, en funció de: la personalitat lingüística de l'alumnat (és a dir, valencianoparlant, castellanoparlant, bilingüe o de llengua estrangera); i, de la territorialitat (dins o fora de la zona de predomini lingüístic català o espanyol). Segons aquests criteris, tenim:

- a) El PEV, adreçat a alumnes catalanoparlants o que viuen en entorns on predomina el català i, també, a alumnes castellanoparlants; s'aplica en Educació Infantil i Primària i Secundària. Es caracteritza per tenir el català com a llengua d'instrucció. Pel que fa al espanyol, hi és present, des del primer moment, en el vessant comunicatiu i en múltiples àrees. A més, aquest programa, incorpora una tercera llengua, un idioma estranger, en l'Educació Secundària amb el mateix enfocament didàctic.
- b) El PIP, pensat per a alumnes castellanoparlants o que viuen en poblacions de predomini lingüístic valencià, és vigent en Educació Primària i Secundària. Té com a llengua base l'espanyol i, per mitjà de la introducció del català com a llengua i com a àrea (amb les assignatures de Valencià: Llengua i Literatura i Coneixement del Medi Natural, Social i Cultural), hauria de garantir el domini dels continguts curriculars i la competència comunicativa en català.

3.2. Enquesta

D'acord amb la metodologia del tipus d'investigació docent qualitativa, el qüestionari, anomenat «Què és açò?», es caracteritza per enquestar diversos participants sobre un únic fenomen; obtenir dades en forma de mots; partir de la comprensió de la realitat social dels subjectes enquestats (Baldaquí); admetre la subjectivitat; aplicar el mètode inductiu; remetre a una teoria i una bibliografia com a justificació empírica; i fer servir l'estadística de manera moderada.

Aquest tipus de prova és coneguda com a *picture-naming tasks* (Altarriba & Basnight-Brown). Consisteix en la projecció d'una sèrie d'imatges d'elements nous i recentment comercialitzats –del camp de la cuina, de la tecnologia, de l'estètica o de l'esport–; en començar, es donen als enquestats les directrius següents, que creen la situació comunicativa que contextualitza el fet de categoritzar els objectes presentats i posar-los nom: «Suposem que vosaltres heu inventat aquestes coses i que les voleu col·locar al mercat. Quin nom els posaríeu, en valencià?».

Aquestes activitats són útils perquè activen directament la informació semàntica apropiada, i, també, engeguen les relacions lexicosemàntiques entre la L1 i la L2 dels participants: català, espanyol o d'altres. D'acord amb això, l'estimulació per mitjà d'imatges és una manera eficaç d'ampliar el lèxic que, normalment, usen els

enquestats i d'exercitar la memòria semàntica dels bilingües a través de múltiples rutes cap a la innovació lexicosemàntica.

Seguint Bajo, Langacker i Lakoff, les teories sobre la producció lingüística distingeixen diversos nivells de representació que intervenen en el procés de creativitat lingüística, des de la pragmàtica fins a la fonètica. Especialment, quan una cosa o una imatge d'una cosa ha de ser anomenada. Primer, la imatge connecta amb la seva projecció, amb la seva representació conceptual (*Idealised Cognitive Model source* - *IMC*). En segon lloc, una vegada la imatge és reconeguda, entesa i categoritzada, s'hi accedeix a la representació lèxica de la imatge (*target*). En unes altres paraules, la lexicalització comença amb l'especificitat dels nivells lèxic, sintàctic i semàntic de la cosa representada, i finalitza amb la representació fonològica del mot. Certament, tots els materials recollits són unitats lingüísticament motivades per la interrelació –cooperativa i/o competitiva– d'estímul ecològics, perceptuals i comunicatius (Radden & Klaus-Uwe).

4. Resultats

4.1. Visió de conjunt dels materials

Grosso modo, com s'ha avançat, quantitativament i qualitativament parlant, l'experiment ha resultat molt productiu. El nostre corpus ens forneix d'una gran quantitat de mots (més de 600 solucions) formats per múltiples mecanismes d'innovació lexicosemàntica, és a dir, onomasiològics (derivació, composició patrimonial i sintagmàtica, *blendings*) i semasiològics (metàfores i metonímies) produïts pel centenar d'alumnes per a donar nom a les 12 imatges del test «Què és açò?». Ara ens ocuparem d'un únic fenomen: la composició patrimonial i sintagmàtica nominal metonímicament motivada.

4.2. Compostos patrimonials i sintagmàtics

Des de l'òptica onomasiològica, si deixem de banda els diversos posicionaments sobre en quin nivell de la llengua es genera la composició (Lieber, Fabra o Cabré), tenim al nostre abast un nombrós grup de mots generats per aquest mateix mecanisme (77'35%) (cf. § Taula 1).

D'acord amb la distinció dels tipus de composició proposada per l'Observatori de Neologia (IULA - UPF), els podem desglossar, morfològicament, en patrimonials i sintagmàtics; així mateix, dins d'aquest grup de compostos i, fent de fita difusa entre la morfologia i la semàntica, hi ha els *blendings* (Martínez).

Programa i curs	Total i percentatge de compostos	Total i percentatge de compostos patrimonials	Total i percentatge de compostos sintagmàtics	Total i percentatge de <i>blends</i>
PIP	230 (80'98%)	60 (26'08%)	152 (66'08%)	18 (7'08%)
1r	94 (40'86%)	16 (17'02%)	75 (79'78%)	3 (3'19%)
4t	136 (85'21%)	44 (32'35%)	77 (56'61%)	15 (11'02%)
PEV	296 (74'74%)	103 (34'79%)	166 (56'08%)	27 (9'12%)
1r	164 (55'40%)	62 (37'80%)	88 (53'65%)	14 (8'53%)
4t	132 (44'59%)	41 (31'06%)	78 (59'09%)	13 (9'84%)
TOTAL	526 (77'35%)	163 (26'03%)	318 (50'78%)	45 (7'18%)

Taula 1. Repartiment per cursos i per programa dels compostos (patrimonials, sintagmàtics i *blends*).

La composició **patrimonial**² és la unió de dos o més radicals catalans (simples o complexos) que formen una unitat lèxica. Aquesta unitat nova fa referència a un significat nou, funciona com un mot simple i, en alguns casos, esdevé una unitat fònica. Només com a il·lustració d'aquest 26'03%, reportem els casos de *xafacarn* o *ablanacarn* [V+N]_N; *arreplegafruites* o *caçafruita* [V+N]_N; *guardadits* o *salvamans* [V+N]_N o *falç-mà*³ [N+N]_N; *cordó cable* [N+N]_N; *curalesions* o *curarampes* [V+N]_N; *oligust* [N+N]_N; etc.

La composició per **sintagmació**⁴ és la lexicalització d'una estructura sintàctica que conforma una unitat lèxica nova. Al nostre corpus el 50'78% apareix representat per compostos sintagmàtics com ara *gàbia de vegetals* o *molineta de fruita*; *xoriç pelador*; *sabates nòmades* o *guants de raspall*; *serp de goma*; *anells multicolors*; etc.

Com s'ha avançat, hem convingut d'estudiar els mots compostos patrimonials i sintagmàtics perquè representen un gran volum de solucions al nostre corpus i perquè sembla que la tendència de producció neològica en llengua catalana a partir de més d'un lexema és un recurs en avanç actualment (OBNEO). Així mateix, ens hem decantat pels que són nominals, pels formats per unitats lèxicament plenes –com ara noms [N+N], adjectius [N+A]/[N+SP]/[A+N] i verbs [V+N]⁵–, i que, alhora, seguint uns patrons morfosintàctics, resulten una unitat lèxica nominal –[N+N]_N, [N+A]/[N+SP]/[A+N]_N, [V+N]_N–. Aquests neologismes nominals són, normalment, endocèntrics, l'*input* de l'estructura es troba dins del compost i no fora de la unitat lèxica, i, per tant, són els que millor reflecteixen la relació conceptual entre l'estructura emergent i el mot compost (Ungerer): entre les 12 imatges i la conceptualització, la categorització, la denominació atorgada a cadascuna.

5. La composició nominal

5.1. La composició patrimonial nominal

Programa i curs	Total i percentatge de compostos patrimonials	Total i percentatge de compostos patrimonials [N+N] _N	Total i percentatge de compostos patrimonials [V+N] _N
PIP	60 (26'08%)	4 (6'66%)	56 (93'33%)
1r	16 (17'02%)	0 (0'00%)	16 (17'02%)
4t	44 (32'35%)	4 (9'09%)	40 (90'90%)
PEV	103 (34'79%)	18 (17'47%)	85 (82'52%)
1r	62 (37'80%)	13 (20'96%)	49 (79'03%)
4t	41 (31'06%)	5 (12'19%)	36 (87'80%)
TOTAL	163 (26'03%)	22 (13'49%)	141 (86'50%)

Taula 2. Distribució per cursos i per programa del total i dels percentatges dels tipus de compostos patrimonials nominals.

² *Composició pròpia* o *sintètica* per a Badia i *syntethic composition* per Clark.

³ Arrepleguem ací, els neologismes, tal com han resultat de l'experiment; al marge de les recomanacions de la normativa ortogràfica d'ús del guionet.

⁴ O *composició impròpia* o *sinàptica* i *composició per juxtaposició* per Badia.

⁵ Fem servir les abreviatures de N 'nom', A 'adjectiu', SPrep 'sintagma preposicional' i V 'verb'.

A la vista de la *Taula 2*, els elements integrants dels compostos **patrimonials nominals** [N+N]_N o *root compounds* (13'49%) mantenen una clara relació de dependència; aquesta mena de compostos, tot i que, no són massa freqüents en català, són genuïns. El nostre corpus ens forneix d'exemples com *cablecordó* i *oligust*: un n'és el nucli i, l'altre, el complement genitiu o Sintagma Preposicional que el modifica o el complementa: 'cable de cordó' i 'oli de gust'. Hi ha dos tipus de composició patrimonial nominal amb l'estructura [N+N]_N: la coordinada i l'apocionada.

Els compostos **patrimonials nominals coordinats o aglutinats** expressen una entitat nova que incorpora tant el significat del primer element com del segon. La gran majoria estan formats per dos constituents que mantenen, prototípicament, una relació vital de PAPER com ara *falç-mà* [N+N]_N, de MATÈRIA *coco-mà* [N+N]_N, *guant-fusta* [N+N]_N i, d'altres de SIMILITUD-IDENTITAT, com és el cas de *boca-llavis* [N+N]_N. La paràfrasi seria 'és un N₁ *falç, coco, guant* i *boca* que també és un N₂ *mà, fusta* i *llavis*'.

Els compostos **patrimonials nominals apocionats** estan constituïts per dos *inputs*, un fa de nucli i l'altre de complement especificador, modificador o adjectiu atributiu. Solen mantenir la relació vital de PROPIETAT.

Entre els compostos patrimonials nominals apocionats que tenen el **primer** element com a nucli i el segon com a apocionació, tenim *màquina hámster* [N+N]_N. Es podria parafrasejar com a 'és un N₁ *màquina* que es caracteritza per funcionar a través de N₂ *hámster*'. Els elements contextuais, les implicatures o els coneixements experiencials afavoreixen una millor integració dels *inputs* a fi de consolidar semànticament la nova unitat lèxica. *Màquina hámster*, a més d'expressar la relació de PROPIETAT-PAPER, inclou altres elements propis de la interpretació de l'IMC (Model Cognitiu Idealitzat) d'aquesta eina com ara 'esfera', 'metall', 'gàbia', 'mascota', 'exercici', 'alimentació', 'moviment', etc.

I *recipient bola* [N+N]_N representa el grup dels compostos nominals apocionats en què, probablement, per influència de l'anglès, el **segon** constituent fa de nucli semàntic⁶. S'observa entre tots dos elements una vinculació d'ESPAI, és a dir, una altra relació de base metonímica en què el primer element és el contenidor i el segon el continent, ja que en aquest cas, l'usuari deu haver equiparat la morfologia redona de 'les pomes' i de 'l'esfera'.

Els compostos **patrimonials nominals d'estructura** [V+N]_N o *synthetic compounds*, han estat, segons Lladó i Talomino, un dels mecanismes tradicionalment més productius en català, representen un 86'50% (cf. § *Taula 2*). Estan conformats per la unió d'un lexema verbal (normalment agentiu) i un de nominal (CD plural) i, solen ser exocèntrics, és a dir, funcionen de complement especificador d'un nom implícit en la situació comunicativa. És el cas de *arreplegafruites, calçamans, rodamenjar* i *curarampes*. Hi ha diverses identificacions semàntiques per als compostos nominals d'aquest tipus, entre les quals destaca, precisament, 'objectes que serveixen per a fer una acció (noms d'instrument)'. Es tracta d'una abstracció de la relació metonímica CAUSA-EFECTE (Schmid).

---

⁶ En aquest sentit i, atesa la diferent consideració cognitiva sobre la naturalesa del llenguatge, seria interessant estudiar si existeix una correlació entre la categorització del primer constituent o dels segons constituent com a nucli nominal i l'estructuració ordinal dels patrons morfosintàctics dels neologismes compostos en d'altres llengües.

5.2. La composició sintagmàtica nominal

Programa i curs	Total i percentatge de compostos sintagmàtics	Total i percentatge de compostos sintagmàtics [N+A] _N	Total i percentatge de compostos sintagmàtics [N+de+N] _N
PIP	152 (66'08%)	68 (44'73%)	84 (55'26%)
1r	75 (79'78%)	37 (49'33%)	38 (50'66%)
4t	77 (56'61%)	31 (40'25%)	46 (59'74%)
PEV	166 (56'08%)	78 (46'98%)	88 (53'01%)
1r	88 (53'65%)	36 (40'90%)	52 (59'09%)
4t	78 (59'09%)	42 (53'84%)	36 (46'15%)
TOTAL	318 (50'78%)	146 (45'91%)	172 (54'08%)

Taula 3. Distribució per cursos i per programa del total i dels percentatges dels tipus de compostos sintagmàtics nominals.

La composició per **sintagmació** és la lexicalització d'una estructura sintàctica lliure –de nucli endocèntric especificat per un adjectiu o un sintagma preposicional–, d'acord amb l'ús, la referencialitat, la idiomàtica, el significat exocèntric, la motivació metonímica o els elements culturals. Es caracteritzen perquè els seus constituents solen estar metafòricament o metonímicament enllaçats i motivats per les relacions vitals de HIPERÒNIM-HIPÒNIM, FUNCIO, CONTENIDOR-CONTINGUT, QUALITAT, LLOC, CAUSA-EFECTE, MITJÀ, etc.

Els **compostos sintagmàtics amb l'estructura [N+A] / [A+N]_N** representen un 45'91% (cf. § Taula 3); trobem, sobretot, amb l'ordre [N+A]_N, *martell picador*, *meló separador*, *xoriço pelador*, *sabates nòmades*, *postit facial* o *somriure facial* o *pedaç muscular*, *anells multicolors*. Així mateix, comptem amb un únic exemple a la inversa, [A+N]_N, *fàcil nyuc*⁷.

Formalment, es tracta d'una estructura composicional, els constituents de la qual mantenen una relació metonímica lògica en les denominacions d'instruments com és la de FUNCIO. Convé destacar, per tant, la metonímia de PAPER evocada per *martell picador* i la d'ESPAI o CONTINGÜITAT que rau en *somriure facial*.

Alguns d'aquests neologismes són sintagmàtics perquè algun dels components –bé el nom, o bé, l'adjectiu– és resultat d'una conceptualització metafòrica o metonímica. És el cas de *meló separador*, *xoriço pelador*, *anells multicolors*, *postit facial* o *pedaç muscular*.

Així mateix, també hem recollit exemples en què el significat de tota la unitat sintagmàtica és integrada metafòricament i metonímicament: *bongo fruiter*, *sabates nòmades* o *garra picadora* i *esprai mediterrani*.

Com s'observa a la Taula 3., els **compostos sintagmàtics amb l'estructura [N+SP]_N** conformen un altre dels grups més representatius quantitativament del conjunt de neologismes aplegats: 54'08%. Tot i que són moltes les preposicions que poden aparèixer en aquest tipus d'estructures genitives, en català, com en altres llengües romàniques, la més freqüent és la preposició *de*. Es tracta, per tant, de l'estructura [N+de+N]_N. Hem recaptat *martell de carn*; *bingo de fruita/d'espècies*, *càmera de fruita*, *molineta de fruita*, *gàbia de vegetals*; *mà de sabata*, *espartenya de*

⁷ Variant palatalitzada de *nuc* 'nus'.

mà, cullera de mà, palanca de mà, bota d'ametlla, guants de raspall, barques de mans; serp de goma, cordó de cable; motlle de boca; gomes de polsera; perfum de llima, etc.

Semblantment a la resta de compostos, els constituents de les unitats sintagmàtiques també estotgen vinculacions de tipus metaforicometonímic, bé individualment, com ara *serp de goma* o *barques de mà* en què es percep un intercanvi de SIMILITUD entre alguns trets de *serp* i l'IMC de [CORDÓ] i *barques* i [ESCLOPET]. O bé, també hi ha la integració conceptual de tota l'estructura d'acord amb la idea de SIMILITUD, de CONTENIDOR-CONTINGUT i de FUNCIO de *gàbia* o *bingo* amb [RECIPIENT] i de *vegetals* amb [ANIMAL] en els neologismes *gàbia de vegetals* i *bingo de fruita/d'espècies*.

6. Discussió. La composició nominal i la motivació metonímica en la generació lexicosemàntica

Estadísticament, si observem les taules 1, 2 i 3, en totes les categories gramaticals i, concretament, en els substantius, es fa palès que els enquestats segueixen el que deu ser una tendència actual: l'ús de la sintagmació (50'78%) com el recurs de formació de paraules noves, més prominent, fins i tot, que la composició (26'03%). Així mateix, i pel que fa a la generació de neologismes amb un mecanisme o amb l'altre per part de l'alumnat, destaquem la distància numèrica entre els enquestats de PEV –103 compostos patrimonials i 166 de sintagmàtics– i els de PIP –60 patrimonials i 152 sintagmàtics–. És especialment significatiu que el mecanisme de composició tradicional en llengua catalana, els patrimonials, tinguen una major vigència encara ara entre els estudiants catalanoparlants del PEV i menor en els de PIP.

Com és sabut, la composició, tant patrimonial com sintagmàtica, és concebuda com un procés d'integració dels continguts semàntics de dos noms, adjectius o verbs en una nova unitat lèxica: el neologisme. Aquest incorpora en graus diferents l'aportació dels dos constituents; i, a més a més, incorpora contingut semàntic nou pel fet d'amalgamar aquests elements i de crear el neologisme en un context i uns coneixements enciclopèdics concrets. En aquest sentit, la Lingüística Cognitiva esdevé el marc teòric idoni i, concretament, com s'ha avançat, la *Teoria de la Integració Conceptual* de Fauconnier & Turner una eina d'anàlisi vàlida. Aquesta teoria postula que el neologisme és resultat de la *composició-compleció-elaboració* de quatre espais mentals: dos d'entrada o *input spaces* (cadascun dels dominis conceptuels dels dos constituents), un espai genèric (en què conviuen tots dos dominis) i un espai d'amalgama o *blend* (en què s'integren, s'intercanvien o es fusionen tots dos dominis). Aquest procediment de barreja es duu a terme d'acord amb les anomenades *Vital Relations*⁸: CATEGORIA, CANVI, ESPAI, TEMPS, IDENTITAT, CAUSA-EFECTE, INTENCIONALITAT, PART-TOT, PAPER, PROPIETAT, SIMILITUD, SINGULARITAT, CONTENIDOR, FET DE, MATÈRIA i SUBSTÀNCIA.

Els compostos patrimonials i sintagmàtics nominals analitzats en aquest estudi serien, segons Geeraerts (2002), resultat d'una "consecutive interaction of metaphor and metonymy". La tria, tant morfològica com semàntica, d'aquest grup de neologismes respon al fet que el significat que contenen és resultat de la selecció, de la integració i de la fusió d'alguns dels diversos components de cadascun dels ICM dels dos elements que constitueixen el mot compost final, tal com demostra la Teoria de la Integració Conceptual. És, concretament, la metonímia +LA PART PEL TOT+ la que

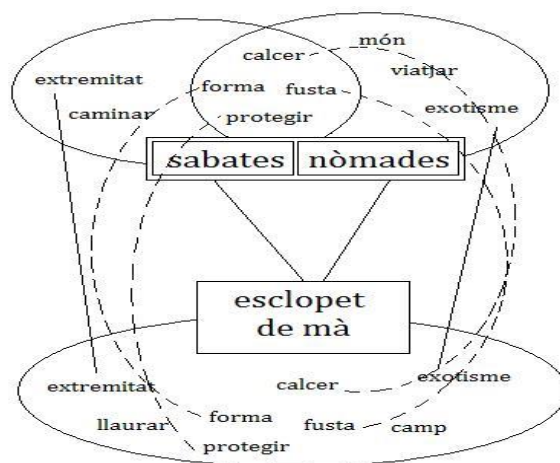
---

⁸ O 'projeccions metafòriques o metonímiques' segons la Lingüística tradicional.

il·lumina i enfosqueix certs trets en detriment o a favor d'uns altres. D'aquesta manera, fa que l'espai d'amalgama expressat pel neologisme compost evoque els dos espais mentals d'entrada o *input spaces* alhora. El mot *targeted*, és a dir, etiquetat, tendeix a ser motivat, en la majoria dels casos, per les diferents variants vitals de la metonímia +LA PART PEL TOT+ (*source*) (Lakoff, Konieczna & Kleparski). En aquest sentit, és el conjunt del procés d'integració contextual el que en determinarà l'estructura emergent.

A tall d'exemple, la *Figura 1*. mostra gràficament el funcionament de la *Teoria de Integració Conceptual* continguda pel neologisme compost nominal *sabata nòmada* (cf. § *Imatge 5*)⁹: els dos espais mentals d'entrada o *input* 'sabata' i 'nòmada'; l'espai genèric de 'extremitat' i 'exotisme'; i l'espai de *blend* 'fusta', 'forma', 'calcer' i 'protegir'. Tots quatre representen la conceptualització integrada d'una sèrie de metàfores i de metonímies –basades en les relacions vitals de SIMILITUD, IDENTITAT, PAPER, MATÈRIA, SINCULARITAT– de 'esclopet de mà'.

Figura 1. Esquema de la integració morfosemàntica del compost patrimonial nominal *sabates nòmades*.

7. Conclusions

Comptat i debatut, hem pogut palesar:

- a) el creixement del lexicó de cada llengua es troba metonímicament motivat i, així ho permet advertir la Lingüística Cognitiva amb l'estudi del procés d'innovació lexicosemàntica pel qual els usuaris d'una llengua denominem, és a dir, categoritzem, les parcel·les noves i per descobrir el món que ens envolta partint de les coses, prèviament, conegudes i experimentades. Un gran percentatge dels neologismes aplegats en aquest estudi donen compte de la capacitat d'integració conceptual, bàsicament, metonímica, d'una llengua romànica, com el català, a l'hora de generar mots nous.
- b) aquesta mena d'experiments estimulen les enigmàtiques i infinites vies de la connexió neurolingüística –interlingüística (dins la mateixa llengua, p. ex.:

⁹ *Imatge 5*: https://www.google.es/search?q=entendridor+de+carn&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiouNvGoYbMAhWEtxQKHZqTAgoQ_AUIBygB&biw=1680&bih=939#tbn=isch&q=esclopet+de+m%C3%A0&imgrc=sxxozxJJekKy2M%3A
https://www.google.es/search?q=entendridor+de+carn&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiouNvGoYbMAhWEtxQKHZqTAgoQ_AUIBygB&biw=1680&bih=939#tbn=isch&q=esclop+de+m%C3%A0&imgrc=666AHYZ3LzbD8M%3A

L1) i intralingüística (entre L1 i L2)– i, doncs, l'expansió del lexicó amb els “extra-linguistic motivational factors” (Radden & Klaus-Uwe) i la conseqüent regeneració lexicosemàntica dels parlants. En aquest sentit, l'adscripció a un programa lingüístic o a un altre, PEV o PIP, condiciona el grau d'innovació lexicosemàntica dels aprenents de català.

- c) la tendència a recórrer a la composició com a procediment de generació lèxica que hem constatat en aquest estudi entre els joves potser s'ha de posar en relació amb la influència (directa o indirecta) de la llengua anglesa; com és sabut “compounding is the most productive morphological operation for coining new nouns” (Clark).

Bibliografia

- Altarriba J. & D. Basnight-Brown. «An Overview of Semantic Processing in Bilinguals: Methods and Findings». In A. Pavlenko ed. *The Bilingual Mental Lexicon: Interdisciplinary Approaches*, Regne Unit, Cromwell Press, 2009. 79-89.
- Bajo, M. T. & M. C. Puerta-Melguizo & P. Macizo. «The Locus of Semantic Interference in Picture Naming». *Psicológica* 24 (2003): 31-55.
- Badia i Margarit, A. M. *Gramàtica catalana*. Vol 2. Madrid, Gredos, 1962.
- Baldaquí, J. M. *El model de llengua i la seguretat lingüística dels jòvens valencians*. Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2006.
- Cabré, M. T. *A l'entorn de la paraula*. 2 vol. València, Servei de Publicacions de la Universitat de València, 1994.
- Clark, E. *The Lexicon in Acquisition*. Cambridge, Cambridge University, 1993.
- Fabra, P. *Gramàtica catalana*. Barcelona. Teide, 1956.
- Fauconnier, G. & M. Turner. *The way we think. Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. Nova York, Basic Books, 2011.
- Garcia Sebastià, J. V. «Inferència i subjectivació en la interpretació dels fraseologismes, Un estudi qualitatiu en l'àmbit de l'ensenyament secundari». *Revista Internacional d'Humanitats* 31 (2014): 43-54.
- Geeraerts, D. «The interaction of metaphor and metonymy in composite expressions». In R. Dirven & R. Pörings eds. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 2002. 435-465.
- Gràcia, L. «Formació de mots: composició». In J. Solà et al. dir. *Gramàtica del Català Contemporani*, Vol. 1, Barcelona: Editorial Empúries, 2002. 777-829.

- Konieczna, E. & G. A. Kleparski. «Motivation in Language: The Case of Metonymically Motivated Innovative Nouns in Children's Speech». *Odisea*, 7 (2006): 103-117.
- Lakoff, G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago and London, University of Chicago Press, 1987.
- Langacker, R. *Foundations of cognitive Grammar*. Theoretical Prerequisites, California, Stanford University Press, vol. I, 1987.
- Lessard, G. & M. Levinson. «Lexical Creativity in L2 French». *IRAL International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 39 (2001): 245-257.
- Lieber, R. «Compounding in English». *Revista di Linguistica*, 4/1. Torino, Rosenberg & Sellier, 1992. 79-96.
- Lladó, M. & Ò. Talomino. Aspectes de composició: neologismes verb-nom. In A. Cabré et al. ed. *Lèxic i neologia*. Barcelona: Observatori de Neologia, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, 2002. 225-234.
- Martínez, C. «Morfologització i semantització. El *blending*, un recurs de creativitat lexicosemàntica dels aprenents de català en l'Educació Secundària Obligatòria». *Revista Internacional d'Humanitats* 31 (2014): 65-78.
- OBNEO = Observatori de Neologia. *Llengua catalana i neologia. Part I. La creació lèxica en català. Part II. Recull de neologismes*. Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, EUMO, 2004.
- Pascual, V. *Un model d'educació plurilingüe i intercultural per al sistema educatiu valencià*. Escola Valenciana, col. Les claus de l'Escola, València, 2011.
- Pons, J. «Metàfora i Metonímia: Cognició i Aprenentatge». *Revista Internacional d'Humanitats* 31 (2014): 79-92.
- Sentí, A. «Composició patrimonial i sintagmació/Vernacular Compounding and syntagmatic compounding». In Mª T. Cabré, O. Domènech & R. Estopà eds. *Mots nous en català: una panoràmica geolectal / New Words in Catalan: a Diatopic View*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, IVITRA Research in Linguistics Literature, 2014. 112-153.
- Schmid, H. J. «Conceptual blending, relevance and novel N+N-compounds». In S. Handl & H. J. Schmid ed. *Windows to the Mind: Metaphor, Metonymy and Conceptual Blending*. Berlin, New York: De Gruyter Mouton, 2011.

- Radden, G. & P. Klaus-Uwe. «Introduction: Reflections on Motivation». In G. Radden & P. Klaus-Uwe eds. *Studies in Linguistic Motivation (Cognitive Linguistics Research, 28, 2004. 3-46.*
- Turner, M. «Conceptual Integration». In D. Geeraerts & H. Cuyckens eds. *The Oxford handbook of cognitive linguistics.* Oxford, Oxford University Press, 2007. 377-393.
- Ungerer, F. «Word-formation». In D. Geeraerts & H. Cuyckens eds. *The Oxford handbook of cognitive linguistics.* Oxford, Oxford University Press, 2007. 650-675.

Recebido para publicação em 22-08-16; aceito em 23-09-16